

SINXRON TARJIMADA STRATEGIYA VA TAKTIKALAR

¹ *Yunusova Nodira Komiljonovna, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti (PhD)*

² *Muborakova Dilshoda Abduraxmatovna, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti (PhD)*

STRATEGIES AND TACTICS IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION

¹ *Yunusova, Komiljonovna, Nodira,*

Tashkent state university of oriental studies, (PhD)

² *Mubarakova Dilshoda Abdurakhmatovna, Tashkent state university of oriental studies, (PhD)*

Annotatsiya: *Sinxron tarjimaning (ST) umumiy tarjimashunoslik tizimidagi o'rni va xususiyatlari juda keng va sinxronist tarjimada chuqurroq bilim va ko'nikma talab qilinadi. Sinxron tarjimada bir vaqtning o'zida og'zaki tarjima turlarining, xususan ketma-ket tarjimadan semantagrafik tarjima va turli xil shakl va usullardan foydalanadi. Shuningdek, tarjima bu madaniyatlarni bog'lovchi o'ziga xos ko'prikdir. Xoh yozma tarjima bo'lsin, xoh og'zaki tarjima baribir qaysidir ma'noda madaniyatlar almashinuvi va tanishuvini yuzaga keltiradi. Har bir tilda o'sha millatning dunyoqarashi, ruhiyati, o'zligi aks etadi. Tarjimani amalga oshirishda tarjimonga yanada og'ir vazifani yuklaydi. Bugungi kunda davlat rahbarlarining uchrashuvlarida, xalqaro konferensiyalarda sinxron tarjimadan keng foydalaniladi. Bu kabi sinxron tarjima jarayonlarining asosiy mavzusi siyosat, qo'shni va xalqaro maydondagi siyosiy muhit haqida bo'lishi tabiiy holdir. Siyosiy tarjimani amalga oshirishda tajribali tarjimon doim notiq nutqidagi yashirin ikki taraflamalikni hisobga oladi. Chunki bir davlat siyosiy kontekstida pozitiv ma'no anglatgan so'z ikkinchi bir tilga sinxron tarjima qilinishida negativ ma'no kasb etish holatlari ko'p uchraydi.*

Tayanch so'zlar, iboralar: *sinxron tarjima, strategiya, aloqaning semantik-stilistik tuzilishi, dinamik, statistik, kutish strategiyasi, ketma-ket tarjima.*

Abstract: *The role and characteristics of simultaneous translation (ST) in the general system of translation are very wide, and deeper knowledge and skills are required from simultaneous translator. The translator uses simultaneous interpretation of different types of interpretation, in particular, semantic translation from serial translation and different forms and methods. Translation is also a unique bridge which connects these cultures. Whether it is a written translation or an oral translation, at a certain degree it creates an exchange and acquaintance of cultures. Every language reflects the worldview, psyche and identity of that nation. It gives a heavier task for the translator when performing the translation. Today, simultaneous translation is widely used in meetings of heads of state and international conferences. It is natural that the main topic of such simultaneous translation processes is about politics, the political environment in the neighboring and international arena. In carrying out political translation, an experienced translator always takes into account the hidden ambiguity in the speaker's speech. This is because in the political context of a country, a word that has a positive meaning often has a negative meaning when it is simultaneously translated into another language. It is no coincidence that "Politics is an art." After all, various political metaphors and euphemisms are often used in politics.*

Key words: *simultaneous translation, strategy, semantic-stylistic structure of communication, dynamic, statistical, expectant strategy, consecutive translation.*

1

2

¹0000-0002-9363-4701

¹yunusova1982@hotmail.com

²0000-0001-6433-3937

²drmubarakova@mail.ru

Kirish. Ta'riflangan mexanizmlar ST insonning kommunikativ faoliyatining alohida turi sifatida mavjudligiga imkon beradi, uning eng xarakterli xususiyati nutq aktida tarjimonning alohida roli bo'lib, tarjimaning kommunikativ modelini ko'rib chiqishda - ma'lumotlar tushunchalarining so'zma-so'z ma'nosida ma'ruzachi yoki tinglovchining roli bilan to'liq bog'liq emas.

Ushbu turdagi tarjimadan foydalanish shartlari bilan belgilanadigan va sinxron tarjimonga yuklangan vazifani hal qilishda ma'lum strategiya va taktikalarni tanlashga ta'sir qiluvchi SPning ergonomik xususiyatlariga quyidagilar kiradi:

- maxsus jihozlardan foydalanish zarurati (naushniklar va mikrofon);

- tarjimonning stress holatini rag'batlantirishi mumkin bo'lgan ekstremal ish sharoitlari.

G. E. Miramning fikriga ko'ra, "Sinxron tarjimon tomonidan doimo boshdan kechiriladigan ruhiy stress va fiziologik noqulaylik bu kasbni sinovchi uchuvchi kasbi bilan bir qatorga qo'yadi" SPning ekstremal shartlariga tarjimaning qaytarilmasligi bilan bog'liq bo'lgan sinxron tarjimon ishining quyidagi xususiyatlari kiradi: tinglash va gapirish jarayonlarining bir vaqtdaligi, vaqt birligi uchun cheklangan ma'lumotlar va tarjimani oxirigacha bajarish zarurati, bayonotning manba tilda idrok etilishi, spontanlik (nutq matni oldindan tayyorlanib, tarjimonga taqdim etilgan hollar bundan mustasno).

Natija va mulohaza: Bugungi kunda davlatlar o'rtasida iqtisodiy, siyosiy, madaniy, fan, tibbiy va boshqa bir qator sohalarida aloqalarning kuchayishi sinxron tarjimaga bo'lgan talabni kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Albatta sinxron tarjimaga bo'lgan talabning kuchayishi uning bir qator muammolariga javob topishga olib keladi. Har xil mavzularda bo'ladigan konferensiyalar tilini sinxron ravishda tarjima qilib berishning o'ziga xos qiyinchiliklari bor. Sinxron tarjima badiiy tarjimadan tubdan farq qilib, sinxron tarjimonning oldiga ko'plab vazifalarni yuklaydi. Bundan tashqari, tarjima strategiyasi va taktikasini qo'llashda uchta bosqichni ajratib ko'rsatish mumkin: 1) oldingi tarjima (istiqbolli); 2) haqiqiy (sinxron); 3) keyingi tarjima (retrospektiv).

Tarjimagacha bo'lgan bosqichda asosiy strategiya va taktika tarjimaning barcha turlari

uchun bir xil bo'ladi. Asosiy strategiya ST jarayoniga tayyorgarlik strategiyasi bo'lib, u STning asosiy mexanizmlari faoliyatini optimallashtirishga qaratilgan bir qator taktikalarni o'z ichiga oladi. Ushbu taktikalar ST, sinxron tarjimaning kommunikativ holati, aloqaning semantik-stilistik tuzilishini hisobga olishni o'z ichiga oladi, bu STKH va ASS tarkibiy qismlarining barcha omillarini aniqlash va bog'lash orqali amalga oshiriladi. Bu tarjimon ongida tarjima holatining nisbatan aniq tasviri paydo bo'lishi uchun zarur bo'lib, bu ehtimollik prognozi mexanizmi uchun zaruriy shartdir. T. I. Golikova va A. A. Elistratovanning "Tarjima jarayonida istiqbolli va dolzarb taktikalar" nashrida tarjimadan oldingi bosqichda qo'llaniladigan taktika psixologik tayyorgarlikni o'z ichiga oladi, bu stressni yengillashtirishning bir qator usullarini o'z ichiga oladi, masalan: "langar" (ongni ma'lum bir holatga mahkamlash), ijobiy tasvirlar va kelajakka bog'lanish.

Vaqtdan yutish strategiyasi vaqtini tejashga qaratilgan va stressli vaziyatda izchil axborot oqimini ta'minlashga imkon beradigan taktikalar to'plamini o'z ichiga oladi. V.M.Ilyuxinning nuqtai nazari bo'yicha, to'xtash taktikasi "tarjima qilingan materialni yetkazib berishni sekinlashtirish yoki juda uzun pauzani to'ldirish uchun yangi hech narsa bo'lmagan mavzuli ma'lumotlarni takrorlash orqali vaqtini yutishga urinishdan iborat". Ushbu strategiya tarjimon bo'shliqni to'ldirish uchun yetarli ma'lumotga ega bo'lganda qo'llaniladi. ST da chiziqlilikni saqlab qolish taktikasi simultane tarjimoni matnning minimal qayta tuzilishi bilan manba matnidagi ma'lumotni uzatadi, ya'ni u "bir semantik guruhni birin-ketin, bir vaqtning o'zida uzatilayotgan ma'lumotlarning uyg'unligi va izchilligini saqlab, murakkab jummalarni sodda komponentlarga ajratgan holda" tarjima qiladi. Ehtimoliy prognozlashning taktikasi shundan iboratki, ST davomida sinxron tarjimon keyingi ma'lumotlarni oldindan ko'rishga harakat qiladi va shu bilan vaqtini oladi. Ushbu taktikani qo'llash keng kontekst mavjudligi tufayli mumkin bo'ladi.

Sinxron tarjima tarjimaning yana bir murakkab jihati bu nutq faoliyatining psixolingvistik xususiyatlari, shu jumladan kiruvchi signalni idrok etish xususiyatlari, lingvistik axborotni qayta ishlashning turli bosqichlarida

xotiraning ishlashi, tarjima tilida soʻzlashuvchining yaratish xususiyatlari, shuningdek, qilingan tarjima yechimini nazorat qilish xususiyatlari bilan bogʻliq. Tarjima odatda tarixiy-madaniy, adabiyotshunoslik, lisoniy-uslubiy, ruhshunoslik yoʻnalishlarida tadqiq etiladi. Ammo bu yoʻnalishlarning barchasi yo bevosita, yo bilvosita mazkur sohalarning biri lisoniy-uslubiy yoʻnalishida oʻz aksini topadi, chunki tarjima hamma vaqt til materiallari bilan ish koʻrishni taqozo etadigan jarayondir. Binobarin, tarjima nazariyasida ikki til lingvistik-stilistik vositalari bilan bogʻlik lisoniy tadqiq yoʻnalishi alohida oʻrin tutadi. Demak tarjima amaliyotini hatto adabiyotshunoslik yoʻnalishida ham, aksariyat hollarda til hodisalarini tahlil qilish orqali amalga oshiriladi. Sinxronchi tarjimonlar tomonidan amalga oshirilsa, ketma-ket tarjima tarjimon va soʻzlovchi (notiq)ning bevosita muloqoti jarayonida ikki tomonlama uchrashuv va konferentsiyalarda, diplomatik uchrashuvlarda koʻproq amalga oshiriliyapti.

Bundan tashqari, sinxron tarjima ketma-ket tarjimadan quyidagi jihatlari bilan ham farq qiladi:

1. Sinxron tarjimada notiq nutqi nutq tugashi, gap yakunlanishini kutilmasdan tarjima qilinadi. Ketma-ket tarjimada esa tarjimon notiqning har bir jumlasini tarjima qilishga urinadi. Bunda notiq tarjima amalga oshirilguncha nutqini toʻxtatib turadi.

2. Sinxron tarjimada tarjimon oʻzini kommunikatsiya ishtirokchilaridan ajratib turuvchi turli-tuman texnik apparaturalardan foydalanadi.

U notiq nutqini maxsus xonada quloqqa taqiladigan naushnik orqali eshitib, tarjima qiladi va uni mikrofon orqali shu tilni tushunadigan tinglovchilarga yetkazadi. Bu tarjima maxsus kanallar orqali faqat shu tilda eshitib tushunadigan ishtirokchi-tinglovchilarning naushniklariga yetkaziladi. Faraz qiling, konferentsiya zalida chet tilida, masalan, xitoy tilida gapirayotgan notiqning

maʼruzasini sinxronchi oʻzbek yoki rus tilini tushunadigan ishtirokchilar uchungina oʻzbek yoki rus tiliga tarjima qilib uzatadi.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, ST jarayoni tarjimaning eng murakkab turi hisoblanib, ST jarayonida tillardagi farqni hisobga olgan holda, ularning bir-biriga taʼsir qilishi, adekvat, ekvivalent interferentsiya tarjima sifatida tavsiflaydi. ST ning oʻziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, tarjimon asarga jilo berishi, ushbu tarjimaga olingan manbani tinglovchiga asl holicha yetkazib berishda ilmiy mahoratga ega boʻlishi va matn mazmunini saqlab qolgan holda ifodalashi zarur boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Голикова, Т. И. Перспективные и актуальные тактики в процессе устного перевода / Т. И. Голикова, А. А. Елистратова // Материалы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, часть 4. - Минск: МГЛУ, 2007. - С.155 - 156.

2. Мириам, Г. Е. Профессия: переводчик / Г. Е. Мириам. - Киев: Ника-Центр, 1999. - Введение («Хорошая ли профессия переводчика»). - 160 с.

3. Гофман, Е. К истории синхронного перевода / Е. Гофман // Тетради переводчика - 1963. - с. 20 - 26; (электронный источник).

4. Эмитентов О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Эмитентов. - М.: Изд-во УРСС, 2002. - 284 с.

5. Илюхин В. М. Стратегии в синхронном переводе (на материале англо-русского и русско-английской комбинации перевода): диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук: 10.02.2010 / М., 2005. - 206 с.

6. Миньяр-Белоручев, Р. К. Как стат переводчиком / Р. К. Миньяр-Белоручев. - М.: Готика, 1999. - 176 с.